ETHOS ȘI PATHOS
ÎN DEZBATEREA ELECTORALĂ TELEVIZATĂ

MIHAELA RADU
Universitatea din București

1. Aspecte preliminare

1.1. *Obiectul și structura lucrării*

Ethosul și pathosul (două dintre cele trei componente retorice de bază ale discursului) sunt prezente atât în discuțiile cotidiene, cât și ca modalitate de persuadare a auditoriului în discursul politic. Ponderea acestora la nivel discursiv depinde de tipul de discurs, de actorul politic și de contextul cultural. În lucrarea de față, vom încerca să descoperim anumite modalități specifice de realizare a ethosului și pathosului într-o dezbatere electorală televizată.

Pentru această analiză, vom avea ca text-suport dezbaterea electorală televizată din 20 noiembrie 2009, înainte de votul din data de 22 noiembrie. Este o confruntare finală din primul tur al alegerilor prezidențiale dintre cei trei candidați, Traian Băsescu, Crin Antonescu și Mircea Geoană, care a avut loc la Palatul Parlamentului și a fost moderată de Robert Turcescu.

Traian Băsescu este candidatul care a mai avut experiența unui mandat prezidențial, iar în această perioadă se afla în lupta pentru cel de al doilea mandat; el este reprezentantul Partidului Democrat Liberal. Crin Antonescu este liderul recent ales al Partidului Național Liberal. Mircea Geoană este reprezentantul Alianței Politice Partidul Social-Democrat – Partidul Conservator.

1.2. *Structura dezbaterii electorale televizate din 20 noiembrie 2009*

Robert Turcescu a prezentat regulile pe care trebuie să le respecte „candidații înscriși în cursa pentru președinție". Aceștia trebuie să susțină dialoguri civilizate și interactive, avându-se în vedere așteptările tuturor cu privire la viitorul președinte (care, așa cum amintește moderatorul, trebuie să fie un bun orator, să interacționeze în mod civilizat cu ceilalți actori politici și să se prezinte ca un model demn de urmat), fără a provoca auditoriului dezinteres, dar și fără a folosi atacul la persoană. Cei trei candidați sunt nominalizați și întrebați dacă sunt de acord cu regulile impuse. Aceștia și-au exprimat acordul față de propunerea adresată de către moderator.

Dezbaterea electorală cuprinde cinci părți. Fiecare parte este alcătuită din întrebări adresate de către Robert Turcescu, dar și din dialoguri între participanți: 1. susținerea unui discurs de 5 minute în care fiecare candidat își prezintă propria viziune cu privire la tema „De ce vreau să fiu președinte?"; 2. dialogul candidaților; 3. dialog pe baza a nouă teme prestabilite cu „staff-urile de campanie"; 4. politicienii trebuie să răspundă unor întrebări puse

BDD-V1689 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:21 UTC)

în scris de către jurnaliștii aflați în public; 5. candidații au câte două minute, pe care le pot folosi în modul în care doresc astfel încât să își atingă obiectivul final: convingerea auditoriul pentru a le acorda votul în cadrul alegerilor prezidențiale. Ordinea răspunsurilor a fost stabilită prin tragere la sorți. Însă, pentru această analiză, vom avea în vedere prima parte și partea a cincea.

2. Aspecte teoretice

2.1. *Ethos*

Ruth Amossy (2006: 80-81) vorbește despre două tipuri de ethos: ethos prealabil sau prediscursiv și ethos discursiv. Autoarea consideră că ethosul prediscursiv este definit prin statutul politicianului, informațiile cunoscute de către auditoriu cu privire la persoana sa, funcțiile deținute, iar ethosul discursiv este determinat de rolurile pe care le are politicianul în cadrul dezbaterii și prin modul în care acesta se prezintă în fața publicului. Adăugam faptul că și cele două mari categorii de ethos propuse de Ruth Amossy pot fi subdivizate în alte subcategorii.

Ethosul prealabil poate fi divizat în: ethos prealabil general și ethos prealabil individual.

Ethosul prealabil general este caracteristic tuturor participanților prin faptul că toți sunt politicieni și sunt reprezentanții unui partid politic.

Ethosul prealabil individual ține de imaginea creată de-a lungul activității politicianului, de cariera politică a acestuia și de informațiile pe care publicul le are cu privire la un anumit lider politic.

De asemenea, ethosul discursiv sau „imaginea elaborată de către locutor se bazează pe elemente preexistente cum ar fi ideea pe care o are publicul despre interlocutor înainte de a vorbi, sau de autoritatea conferită de poziția sau statutul său”[1] (Amossy 2006: 79).

2.2. *Pathos*

Din perspectivă psihologică, conform teoriei lui Robert M. Gordon (1987), emoțiile (acesta este termenul general folosit de către autor pentru clasa afectelor) sunt divizate în două categorii generale: *emoții retrospective* (orientate către trecut și prezent) și *emoții anticipative* (orientate către viitor). În clasa emoțiilor anticipative sunt incluse *speranța, nădejdea și teama*, iar în clasa emoțiilor retrospective sunt încadrate majoritatea emoțiilor. (Menționăm faptul că traducerea în limba română a celor două concepte, emoții retrospective și emoții anticipative, este preluată din Stoica 2012: 31).

Din perspectivă lingvistică, pathosul este o modalitate de persuadare. Acesta „se află în strânsă legatură cu emoțiile” și, de asemenea, „în terminologia contemporană, pathosul este echivalentul stimulilor psihologici” (Larson 2003: 82).

Ruth Amossy (2006) afirma ca diferența dintre cei doi termeni, a convinge și a persuada, este aceea ca primul face referire la rațiune, „la facultățile intelectuale”, iar al doilea termen face referire la „inimă”. Altfel spus, logosul se bazează pe convingere, iar pathosul pe persuadare. De asemenea, spațiul cultural și ideologic influențează importanța acordată pathosului într-un discurs.

Autoarea afirmă că pentru a identifica ponderea pathosului ca „parte a discursului argumentativ”, trebuie să se identifice „diferitele niveluri de discurs în care poate apărea

[1] „L’image élaborée par le locuteur s’appuie sur des éléments préexistants, comme l’idée que le public se fait du locuteur avant sa prise de parole, ou l’autorité que lui conferent sa position ou son statut.”

BDD-V1689 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:21 UTC)

emoția”[1] (Amossy 2006: 187). Astfel, pathosul reprezintă „efectul emoțional produs asupra ascultătorului.”[2] (*ibid*.).

Pot fi identificate două tipuri principale de scenarii, așa cum sunt denumite de către Ruth Amossy: un prim scenariu este cel în care emoția este utilizată în mod explicit prin alegerea lexicală, iar cel de al doilea este reprezentat de prezența emoției în discurs fără a fi utilizați termeni afectivi.

Din acest punct de vedere, Friedrich Ungerer (1997) discută despre importanța și existența emoțiilor într-o știre, articol etc.: pe baza impactului emoțional avut asupra ascultătorului/ cititorului. Acesta propune două tipuri de emoții: „described emotion and invoked emotion” (*idem*). În limba română termenii au fost traduși prin emoție lexicalizată (explicită), respectiv emoție nelexicalizată (implicită) (*apud* Stoica 2012: 86).

Autorul prezintă anumite principii, care se pot regăsi într-o știre, articol etc.: *principiul proximității* („the principle of proximity”); *principiul animării sau principiul homocentric* („the principle of animacy / homocentric principle”); *principiul rangului și al numărului* („the principle of rank and number”); *principiul evaluării emoționale* („the principle of emotional evaluation”); *principiul intensității prezentării* („the principle of intensity of presentation”); *principiul conținutului emoțional* („the principle of emotional content”).

Christian Plantin (1998) consideră că o modalitate de realizare a pathosului o reprezintă utilizarea unor situații evaluate ca fiind emoționale, avându-se în vedere relația dintre acestea și individul experimentator (Plantin 1998: 637-638). Pentru ca o anumită situație să fie evaluată ca fiind emoțională, sunt necesare anumite axe sau topoi (așa cum sunt denumite de către autor). Dintre cei opt topoi, în această lucrare, regăsim doar patru după cum urmează: *ce fel de oameni sunt afectați*?[3] – acest topos exprimă faptul că, dacă în discursuri, se vorbește despre anumite categorii de oameni (de exemplu, copiii), impactul emoțional va fi mai mare; *Cantitatea, intensitatea*[4] – impactul emoțional este mai mare, dacă numărul victimelor este mai mare; *Care sunt cauzele? Care sunt agenții*?[5] – acest topos are în vedere legătura existentă între individul experimentator, valorile și interesele sale; *care sunt consecințele*?[6] – se are în vedere influența asupra intereselor și valorilor individului.

3. Analiza dezbaterii electorale televizate

3.1. *Analiza primei etape: prezentarea perspectivei politice*

3.1.1. *Ethos*

(a) Ethosul nu este o componentă relevantă pentru discursul lui Mircea Geoană. Acesta poate fi definit prin utilizarea a două strategii: prezența mărcilor de persoana I singular și prezentarea directă a sa și a carierei sale politice.

Mircea Geoană folosește doar persoana I singular când vorbește despre ceea ce a făcut sau despre ceea ce va urma să facă și persoana I plural atunci când face referire la sine în raport cu poporul român, propunând un program de unificare a forțelor naționale:

(1) *...trebuie **să ne unim** și voi fi un președinte al unității românilor…România simte nevoia, românii simt nevoia **să ne unim și să mergem împreună** mai departe...*

[1] „Il faut d’abord distinguer les différents niveaux discursifs auxquels l’émotion peut se faire jour.”
[2] „…Est l’effet émotionnel produit sur l’allocutaire.”
[3] „Kind of people affected?”
[4] „Quantity, intensity”
[5] „What are the causes? Who are the agents?”
[6] „What are the consequences?”

BDD-V1689 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:21 UTC)

(2) *Cred cu tărie că următorii ani vor trebui* ***să ne aducă pe noi, românii****, în fața unui proiect național...*

(b) Crin Antonescu își începe discursul prin care își motivează dorința de a deveni președinte al României printr-o afirmatie cu caracter imperativ, dar și conclusiv. Acest incipit îi conferă o anumită autoritate în fața auditoriului. Prin acest început al discursului său, politicianul dă impresia că se bazează foarte mult pe ethosul pealabil, pe încrederea acordată lui de către cetățenii României.

(3) *Dragi compatrioți, candidez și vreau să fiu președintele României pentru că trebuie....*

În plus, putem observa și alte modalități de realizare a ethosului. În primul rând, Crin Antonescu vorbește despre ceea ce a realizat pe parcursul carierei sale politice. Acesta spune în mod direct că are o experiență politică de 20 de ani, ceea ce îi conferă un anumit statut de încredere în fața cetățenilor români.

Mărcile de persoana I singular sunt utilizate în tot discursul acestuia. Crin Antonescu vorbește doar despre ce a realizat el, despre ce își dorește, despre ceea ce vrea să realizeze fără să includă patidul pe care îl reprezintă sau oamenii care l-au ajutat.

(4) ***Sunt*** *un om normal, care face politică, un om normal care face politică și, în numele tuturor oamenilor normali, în numele oamenilor de bun-simț, trebuie* ***să justific*** *astăzi cei 20 de ani petrecuți în politică, poziția și șansa în care* ***mă aflu*** *și pe care* ***o am*** *candidând și bătându-****mă*** *pentru Președinția României.*

(c) Spre deosebire de ceilalți candidați, Traian Băsescu își începe discursul prin a mulțumi românilor pentru că i-au fost alături în primul mandat. Prin acest lucru, politicianul se deosebește de ceilalți doi candidați la președinție, Crin Antonescu, respectiv Mircea Geoană (aceștia candidează pentru primul lor mandat ca președinți, în timp ce Băsescu candidează pentru al doilea mandat). De asemenea, dorește să atragă atenția atât auditoriului, cât și contracandidaților că el are o anumită experiență și că ceea ce spune se poate dovedi cu fapte.

Traian Băsescu se bazează pe imaginea creată în timpul primului mandat (ethosul prealabil) pentru a continua cu această imagine și în dezbaterea actuală (ethos discursiv). Altfel spus, actorul politic se folosește de ethosul prealabil pentru a construi ethosul discursiv.

Ethosul prealabil poate fi identificat în tot discursul lui Traian Băsescu. Acesta folosește în tot discursul persoana I singular, iar timpul verbal predominat este perfect compus, doar în ultima frază utilizează viitorul.

3.1.2. *Pathos*

(a) În discursul lui Mircea Geoană, emoția explicită este realizată prin prezența unui număr redus de concepte afective: *speranță, încredere, respect.* Aceste concepte, care denotă stări afective sunt exprimate prin termeni incluși în lexicul afectivității, utilizați cu diverse forme morfologice: *substantive și verbe*. Din punct de vedere morfologic, la *încredere și respect* se face referire prin substantiv, iar la *speranță* prin verb. Conform principiului polarității, acești termeni denotă stări afective pozitive, ceea ce conferă discursului o anumită notă de optimism.

BDD-V1689 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:21 UTC)

După Robert Gordon (1987), termenii *speranță* și *încredere* denotă stări afective anticipative, iar termenul *respect* face referire la o stare afectivă ce poate fi denumită retrospectivă, deoarece face referire atât la prezent, cât și la trecut.

Emoția implicită este realizată prin prezența termenilor ce pot declanșa stări afective, prin evocarea anumitor situații ce stârnesc emoții și prin apelul la figuri retorice. Printre termenii ce pot declanșa stări afective se numără: *bun, cinstită, creștină, criză, drept, necăjit, săracă, solidaritate* (acești termeni pot stârni trăiri afective doar interpretați în context, ceea ce denotă că pentru a realiza pathosul în discurs trebuie să se aibă în vedere și contextele în care apar).

Discursul lui Mircea Geoană este caracterizat de contrastul dintre trecut și viitor, dintre fosta guvernare și viitoarea guvernare. Apelul la trecut se realizează doar pentru a scoate în evidență viitorul, avându-se în vedere scopul urmărit (să devină președintele României). Prin aceste diferențieri, politicianul își atacă adversarii politici doar indirect și sub o formă foarte discretă.

(5) *Sper, de asemenea, ca **această dezbatere să fie una orientată către viitor și mai puțin către trecut**, pentru că, deși au trecut 20 de ani de la revoluție, avem dreptul să ne uităm cu ochi proaspeți la următorii 20 de ani în această campanie prezidențială pe care o consider cea mai importantă din ultimele două decenii.*

(6) *După prea mulți ani de dezbinare și de scandal, România simte nevoia, românii simt nevoia să ne unim și să mergem împreună mai departe.*

Mircea Geoană vorbește despre valorile importante pentru fiecare cetățean. Faptul că aceste valori corespund cu principiile de viață ale candidatului la președinție și că acestea vor sta la baza guvernării viitoare, reprezintă o strategie de realizare a pathosului deoarece auditoriul poate empatiza cu politicianul, așa cum acesta dorește să empatizeze cu cetățenii.

Actorul politic vorbește despre majoritatea categoriilor sociale și dorește să le transmită că le acordă respectul și importanța cuvenită prin faptul că le cunoaște situația și nevoile cele mai importante. Prin abordarea unei astfel de strategii, Mircea Geoană își prezintă propriul sistem de guvernare, urmărind să trezească interesul și simpatia auditoriului discutând despre valorile și problemele de ordin general.

Dintre figurile retorice, politicianul utilizează repetiția și explicația. Repetiția este cea care predomină în discursul lui Mircea Geoana. Aceasta accentuează opiniile exprimate, dar și ideea că momentul prezent este oportun pentru schimbare, evidențiind faptul că amânarea nu îl caracterizează. Prin utilizarea excesivă a aceleiași expresii, se încearcă impregnarea convingerilor sale în mintea celor care privesc\ascultă discursul. În plus, accentuarea unor idei importante pentru locutor poate deveni importantă și pentru interlocutor, ajutând ca scopul celui care vorbește să se materializeze (obținerea votului final). Expresiile utilizate în mod repetitiv sunt:

(7) a. ***cred cu tărie că, în acest moment...***
*b. **cred că** avem nevoie **în acest moment** să...*
*c. **Cred că în acest moment** avem nevoie...*
*d. **cred cu tărie că** următorii ani...*

Explicația este utilizată doar la începutul discursului, când prezintă motivul pentru care dorește să devină președinte. Discursul său este unul preponderent pozitiv și datorită faptului

BDD-V1689 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:21 UTC)

că Mircea Geoană nu are o experiență în funcția de președinte (așa cum este cazul lui Traian Băsescu), ci politicianul încearcă să contureze doar o proiecție a ceea ce va fi în condițiile în care ar ajunge președintele României.

(b) Crin Antonescu utilizează un număr de termeni afectivi (*demnitate, onoare, speranță*), dar și termeni ce pot declanșa, la nivel discursiv, stări afective. Termenii afectivi sunt termeni pozitivi; din punct de vedere morfologic, sunt substantive. Conform teoriei lui Gordon (1987) termenul *demnitate* poate fi încadrat în clasa emoțiilor retrospective, iar termenii *onoare* și *speranță* pot fi încadrați în clasa emoțiilor anticipative.

Termenii ce pot declanșa stări afective pot fi încadrați în diverse domenii, însă prin asocierea lor cu anumite situații discutate contribuie la realizarea pathosului. Doar analizați în contextul situațiilor prezentate, acești termeni pot declanșa trăiri afective. Termenii sunt: *adevăr, anihilează, caracter, dezamăgiți, influență, libertate, a muri, prosperitate, a suferi.*

Termenii cu sens negativ utilizați de către Crin Antonescu aparțin în parte vocabularului dezastrului (conform principiului homocentric sau principiului animării care „a dus la evidențierea a ceea ce mi-ar plăcea să numesc vocabularul dezastrului în știri; de exemplu crimă, viol, asalt, cutremur, victime, ucide, rană etc.”[1] (Ungerer 1997: 315)

La începutul discursului, explică motivul pentru care candidează la președinție ca fiind o îndatorire morală față de sine, față de propria familie și față de cetățenii români.

Apelul la conștiință, la familie are ca finalitate declanșarea emoției și persuadarea auditoriului. Prezentarea anumitor teme cu un grad mare afectogen are ca rezultat pathosul. Prin verbul „trebuie”, exprimă necesitatea participării la această campanie electorală, iar motivul este de natură morală. Din punct de vedere lingvistic, incipitul și, implicit, explicația oferită de acesta poate fi încadrat în categoria structurilor cu un grad mare de afectivitate.

Putem observa faptul că actorul politic discută despre anumite categorii sociale: tinerii care au murit la Revoluție și oamenii care au participat sau nu au participat la acest eveniment, dar l-au trăit. Prin amintirea acestor categorii sociale (putem identifica unul dintre topoii definiți de Christian Plantin – cel care vorbește despre legătura dintre categoriile sociale prezentate într-un discurs și impactul avut asupra auditoriului), acesta poate stârni interesul și diverse stări afective în rândul publicului. În descrierea realizată acestor categorii de persoane, sunt utilizați și termeni din vocabularul dezastrului, iar impactul afectiv, respectiv pathosul, capătă o pondere foarte mare.

Actorul politic poate declanșa stări afective prin faptul că rememorează moartea unor tineri, iar familiile acestora resimt durerea chiar și după această perioadă lungă de timp. Dar și aceia care nu au participat pot resimți regretul că nu au făcut nimic pentru a lua atitudine în fața multor nedreptăți. De asemenea, dorește să transmită ascultătorilor respectul și admirația pe care le poartă celor care au fost implicați la revoluție. Crin Antonescu este conștient de faptul că libertatea se datorează acelor persoane, dar regretă că sacrificiul lor nu este răsplătit așa cum ar merita. Din acest motiv se simte dator să încerce să realizeze schimbarea mult așteptată de toți.

(c) În prima parte a discursului, după ce mulțumește cetățenilor, Traian Băsescu vorbește despre greșelile sale din primul mandat, recunoaște că au existat și greșeli, dar afirmă că acestea au fost fără intenție. Prin recunoașterea elementelor negative sau mai puțin plăcute din mandatul său, președintele se expune așa cum este, cu bune și cu rele, în fața publicului (prin această mărturisire poate transmite emoție auditoriului, iar pathosul poate fi astfel realizat).

[1] “Linguistically, the animacy principle has led to the prominence of what I would like to call the disaster vocabulary in news stories; examples are *murder, rape, assault, earthquake, casualties, kill, injure*, etc.”

BDD-V1689 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:21 UTC)

Pathosul poate fi identificat ca un substrat al ethosului prin faptul că sunt prezentate anumite situații și sunt utilizați anumiți termeni din vocabularul dezastrului, ceea ce poate declanșa anumite stări afective în rândul auditoriului (deși, în primă instanță, se poate crede că un anumit fragment descriptiv pune în evidență ethosul, prin impactul avut, fragmentul poate fi caracterizat drept ilustrând pathosul).

În acest sens, prin conturarea unei imagini pozitive, proclamându-se ca fiind un om simplu, care luptă pentru binele comunității, actorul politic se apropie de oamenii de rând, de alegători.

(8) ***Am condamnat comunismul și crimele lui*** *și am predat peste două milioane de dosare ale fostei Securități la CNSAS,* ***eliberând de pericolul șantajului două milioane de români. Nu am făcut compromisuri cu nimeni****, compromisuri netransparente care să mă facă un erou televizat.*

3.2. ***Analiza etapei a cincea – discursul de final***

Etapa a cincea este etapa finală, în care fiecare participant are alocate 2 minute pe care le poate folosi în ce mod dorește astfel încât să convingă auditoriul să îi ofere votul în cadrul alegerilor prezidențiale. Crin Antonescu, Traian Băsescu și Mircea Geoană țin discursuri finale prin care încearcă să facă apel la dorința de acțiune a cetățenilor români.

3.2.1. *Crin Antonescu*

a) Ethos

Crin Antonescu se adresează direct cetățenilor României, îndemnându-i să vină la vot. Încă de la începutul discursului, amintește o trăsătură de caracter specifică pentru toată cariera sa politică (apelează la ethosul prealabil, la ceea ce auditoriul cunoaște despre el și la imaginea pe care și-a creat-o de-a lungul anilor).

(9) *Am să vă vorbesc, dragii mei compatrioți, foarte simplu. Sincer, am vorbit mereu. De data asta, voi vorbi foarte simplu.*

O altă modalitate de realizare a ethosului în discursul lui Crin Antonescu este prezentarea directă a sa. Acesta își definește anumite trăsături de caracter atât pozitive, cât și negative. Se prezintă cu bune și cu rele astfel încât să se apropie cât mai mult de cetățeanul de rând. Reprezentantul Partidului Național Liberal accentuează că, deși mai comite greșeli, ca orice om, acestea nu sunt intenționate, ci vin tot din dorința de a schimba ceva, din faptul că îi pasă.

De asemenea, prin faptul că afișează o anumită transparență în ideile pe care le promovează, în imaginea pe care o arată în fața auditoriului, susține ceea ce a afirmat de la început că mereu a fost sincer.

b) Pathos

Pathosul este realizat aproximativ în aceeași măsură ca ethosul, deoarece cele două elemente retorice se întrepătrund. Astfel, prin descrierea unei singure situații se poate realiza atât ethosul, cât și pathosul. De exemplu, prin autocaracterizare, Crin Antonescu reușește să capteze atenția auditoriului, stârnind simpatia și aprecierea sa în rândul alegătorilor, dar și să își creioneze portretul în fața acestora.

De asemenea, prin anunțarea motivelor sale de participare în această dezbatere, se realizează pathosul. Se autodeclară a fi salvatorul cetățenilor care îl susțin și reprezentantul

BDD-V1689 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:21 UTC)

lor. Pentru aceştia afirmă că a luptat şi doreşte să continue lupta dacă va fi ales preşedinte al României.

3.2.2. *Mircea Geoană*

a) Ethos

Ethosul, în ultimul discurs susținut de Mircea Geoană, este realizat prin aceleași strategii ca și în celelalte discursuri ale sale: utilizează marca de persoană I singular, vorbește despre ceea ce va realiza dacă va ajunge președinte (mizează pe promisiuni).

(10) *Voi fi președintele care îi va uni pe români, și vreau să spun că nici domnul Antonescu și nici domnul Băsescu nu sunt dușmanii mei personali, nici cei care îi susțin, pentru că, în clipa în care voi ajunge președintele României, voi avea o obligație de respect față de cei care m-au votat, dar obligație de respect și mai mare, față de cei care nu m-au votat, față de cei care astăzi par să fie în tabere ireconciliabile.*

O altă modalitate de implicare a ethosului în discursul său este aceea că actorul politic își corelează discursul cu acțiunile. Mircea Geoană își păstrează rolul de persoană care mediază, într-un anumit mod, conflictul dintre cei trei actori politici. El încearcă să discute cu ceilalți adversari politici pe cale amiabilă, fără să aducă jigniri sau atacuri la persoană în mod direct. Acesta este rolul pe care îl afișează pe toată durata dezbaterii și îl păstrează până la final, implicit în ultimele două minute de discurs, încercând astfel să convingă auditoriul de veridicitatea spuselor sale și de faptul că este un politician sincer.

b) Pathos

Pathosul, reprezentat de cele două tipuri de emoție (emoție explicită și emoție implicită), este evidențiat atât prin utilizarea unor termeni afectivi, cât și prin uilizarea unor termeni ce pot declanșa stări afective și prin promovarea unor valori, prin prezentarea anumitor situații și prin folosirea unor figuri retorice.

Emoția explicită poate fi identificată în text prin cei doi termeni utilizați: *a iubi* și *respect*. Din punct de vedere morfologic, pot fi încadrați unul în clasa verbului (*a iubi*), iar celălalt în clasa substantivului (*respect*). Utilizarea frecventă a substantivului *respect* în prima parte a discursului subliniază atitudinea ce îl caracterizează și îl va caracteriza în mandatul său ca președinte.

(11) *...în clipa în care voi ajunge președintele României, voi avea o obligație de respect față de cei care m-au votat, dar obligație de respect și mai mare, față de cei care nu m-au votat, față de cei care astăzi par să fie în tabere ireconciliabile. Cred cu tărie că există respect în politică...*

(12) *Și dați-mi voie să ofer și soției mele, Mihaela, un buchet de flori, pentru că mi-a fost întotdeauna atât de aproape și să-i spun cât de mult o iubesc și o prețuiesc.*

Prin faptul că îi oferă un buchet de flori soției sale și îi adresează cuvinte de apreciere, Mircea Geoană dorește să demonstreze că el posedă și respectă valorile pe le-a amintit în discursul său și, indirect, că va respecta țara așa cum o respectă și o prețuiește pe soția sa.

De asemenea, pathosul este realizat și prin situațiile create de către Mircea Geoană în cadrul dezbterii. Pentru a-și susține afirmațiile și pentru a-și menține rolul de politician corect, sincer și cu mult respect față de cei care îl susțin, dar și față de cei care sunt în tabăra adversă

BDD-V1689 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:21 UTC)

(elemente ce țin de ethos, dar care ajută și la realizarea pathosului prin stările afective provocate: se dorește apropierea de public prin gesturi de respect și prețuire, se dorește empatizarea cu auditoriul, dar și cu cei prezenți în sală), Mircea Geoană oferă flori soțiilor adversarilor săi politici în semn de respect, dar și soției sale pentru a-i mulțumi pentru sprijinul acordat și pentru a-i declara dragostea sa.

Acest gest împreună cu faptul că strânge mâna adversarilor politici și le urează succes reprezintă punctul culminant în discursul final al lui Geoană, pentru că reflectă corelarea faptelor cu discursul, ceea ce poate declanșa simpatie auditoriului. Politicianul declară că este un om care promovează anumite valori care să susțină și să ajute familia. Prin promovarea valorilor familiei, prin promisiunile făcute și prin gesturile de respect și de dragoste, pathosul este realizat în discursul final al dezbaterii susținut de către Mircea Geoană (exemplele 12 și 13).

(13) *...și, pentru că sunt un om care cred în valorile familiei, dați-mi voie – ca un semn de prețuire pentru cei cu care sunt în această competiție și cu care, evident, vom colabora de-a lungul anilor, pentru că asta este viața politică – să ofer doamnei Băsescu și soției domnului Crin Antonescu, câte un buchet de flori, ca semn de prețuire și de ...*

Repetiția reprezintă un procedeu prin care se realizează pathosul. Geoană utilizează foarte mult repetiția pentru a scoate în evidență ceea ce crede și ceea ce își propune, promovând valori precum sinceritatea, prietenia, familia.

(14) *...voi avea o obligație de respect față de..., dar obligație de respect și mai mare, față de... Cred cu tărie că există respect în politică, cred cu tărie că există obligația…*

3.2.3. *Traian Băsescu*

a) Ethos

În discursul final susținut de Traian Băsescu, ethosul este reprezentat, în principal, de ethosul discursiv deoarece politicianul se prezintă pe sine prin ceea ce este. Acesta vorbește despre calitățile și despre trăsăturile sale în raport cu tradiția și cultura.

(15) *Sunt un om care își iubește poporul, sunt un om care iubește istoria..., sunt un om care iubește tradițiile..., sunt un om care este mândru de însemnele naționale și simbolurile țării lui, sunt un om care prețuiește...*

Discursul final se află în raport de circularitate cu discursul de început pentru că Traian Băsescu face referire la primul său mandat ca președinte al României și își recunoaște greșelile.

Din acest punct de vedere, prin informațiile anterioare pe care auditoriul le are despre politician ca președinte, Traian Băsescu are fie un avantaj, fie un dezavantaj față de ceilalți contracandidați. Faptul că auditoriul știe cum este actorul politic în funcția de președinte poate constitui fie un avantaj, dacă auditoriul corelează în mod pozitiv discursul din această dezbatere cu ethosul prealabil și îi oferă votul final, fie poate fi un dezavantaj, pentru că auditoriul deja are informațiile necesare pentru a nu-i acorda votul final prin care politicianul poate fi ales ca președinte al României.

Acest lucru poate reprezenta și un motiv pentru care Traian Băsescu face referire la mandatul trecut, pe de o parte, pentru a-și susține afirmațiile prezente prin realizările trecute,

BDD-V1689 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:21 UTC)

pe de altă parte, își recunoaște minusurile pentru a asigura auditoriul de corectitudinea ce îl caracterizează, dar și de faptul că prin conștientizarea acestor lucruri mai puțin favorabile pentru el și pentru popor, acestea pot fi remediate.

Ethosul discursiv este realizat și prin utilizarea pesoanei I singular, ceea ce denotă faptul că politicianul vorbește doar despre sine, fără a se prezenta ca reprezentat al unui anumit partid politic, ci se prezintă ca fiind reprezentatul poporului român.

b) Pathos

Emoția explicită este realizată prin utilizarea unor concepte afective: *dragoste, iubire, mândrie, patriotism și respect*. Din punct de vedere morfologic, acestea sunt exprimate fie prin verbe, fie prin substantive, ceea ce arată că Traian Băsescu acționează, face ceea ce spune și arată, în mod concret, ceea ce prețuiește și ceea ce iubește la poporul său.

Emoția implicită este realizată prin utilizarea unor termeni din domenii diferite, dar care pot avea o anumită legătură cu stările afective (tradiție, cultură, simboluri naționale, valori, buna credință, idealurile poporului, voința poporului), dar și prin prezentarea unor situații în care este adusă în discuție corupția. Acești termeni corelați cu termeni din alte domenii ce pot declanșa stări afective sunt folosiți împreună pentru a crea emoție.

Prin faptul că politicianul poate fi caracterizat prin modestie, deorece el nu se prezintă ca fiind președintele care își iubește poporul, ci ca un om ce își iubește poporul, se identifică cu cetățeanul de rând care, de asemenea, poate fi mândru de țara și de poporul din care face parte.

În discursul de final al lui Traian Băsescu, putem regăsi un element nou față de toate celelalte discursuri susținute în cadrul acestei dezbateri: promisiunile. În celelalte discursuri, timpurile utilizate erau perfectul compus și prezentul, dar în acest discurs de final găsim ca timp utilizat viitorul. Promisiunile sunt corelate cu folosirea repetiției, ca figură retorică, ceea ce produce un impact mai mare asupra auditoriului. De asemenea, impactul este dat și de folosirea repetitivă a adverbului *întotdeauna.*

(16) *Întotdeauna, idelalurile poporului român vor fi și idealurile mele. Întotdeauna, voi înfrunta o majoritate parlamentară, dacă ea nu se supune voinței poporului care a ales-o. Întotdeauna, voi reprezenta pe români în fața oricărei instituții, fie ea și Parlamentul României. Întotdeauna, voi miza pe majoritatea adevărată, nu majoritatea adunată de interese conjuncturale într-un Parlament, ci majoritatea românilor.*

De asemenea, în exemplul de mai sus, putem identifica anumite situații discutate, care pot contribui la realizarea pathosului împreună cu celelale elemente amintite mai sus. Traian Băsescu vorbește despre interesele poporului pentru care luptă cu oricine, indiferent de statutul social, pentru a realiza ceea ce își doresc cetățenii României, cetățeni care i-au acordat votul pentru a deveni președinte. Această afirmație și poziționare a sa drept salvatorul și reprezentatul poporului pot declanșa simpatie, încredere și apropiere fața de el în rândul auditoriului.

După ce promite în fața publicului ce va face ca viitor președinte, cere ajutorul divin prin expresia: „*Așa să-mi ajute Dumnezeu!*". Prin acest final, Traian Băsescu încearcă să se apropie și mai mult de auditoriu făcând apel la religie, un alt element definitoriu pentru poporul român. Acesta încearcă să demonstreze că își dorește să îndeplinească tot ce și-a propus chiar cu ajutorul divin și dorește să arate că este o persoană credincioasă, așa cum sunt și cetățenii pe care îi va reprezenta.

BDD-V1689 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:21 UTC)

4. Concluzii

La nivel macrostructural, dezbaterea electorală televizată din 20 noiembrie 2009 este o dezbatere, care nu se desfășoară într-un platou de televiziune, așa cum este formatul normal, ci are loc la Palatul Parlamentului. Candidații sunt așezați la pupitre, stând în picioare, iar în fața acestora se află moderatorul dezbaterii, Robert Turcescu. Aceștia sunt înconjurați de un public alcătuit atât din jurnaliști, cât și din politicieni din partidele celor trei candidați la alegerile pentru președinție.

La nivel microstructural, formatul dezbaterii rămâne același: cei trei candidați sunt în lupta pentru câștigarea alegerilor prezidențiale, moderatorul prezintă regulile emisiunii, pune întrebările și intervine în momentul în care nu sunt respectate regulile admise pentru un astfel de format de emisiune.

Cele două componente retorice de bază, ethosul și pathosul, se regăsesc în toată această dezbatere electorală televizată. Însă, ponderea lor diferă în funcție de anumite criterii: tipul de discurs, tipul de auditoriu, temele abordate în discuție, caracterul actorului politic și imaginea pe care acesta și-a format-o de-a lungul carierei sale politice.

În intervențiile adresate publicului, politicienii utilizează ethosul și pathosul diferit față de momentele în care există un dialog între aceștia. În dialoguri, candidații încalcă regulile dezbaterii și, din acest motiv, moderatorul trebuie să intervină ca să restabilească ordinea, ca figură retorică predominantă este folosită ironia, iar participanții încearcă să atace imaginea contracandidaților.

Ethosul este evidențiat prin utilizarea mărcilor de persoana I singular, folosirea unui anumit timp verbal, dar și prin prezentarea directă a actorului politic și a carierei sale politice.

Persoana I singular este folosită, în mod special, pentru că fiecare participant dorește să se afirme în fața publicului, chiar folosindu-se de atacul la persoană pentru a-și atinge scopul.

Timpul verbal utilizat de către fiecare candidat are un rol important în caracterizarea generală a discursului unui anumit politician. Într-o pondere destul de mare, timpurile verbale predominante sunt perfectul compus și viitorul. Discursurile lui Traian Băsescu sunt orientate către trecut, avându-se în vedere faptul că acesta este actualul președinte al României și are experiența primului său mandat la Cotroceni. Ceilalți doi actori politici candidează pentru primul lor mandat la președinție. Din acest motiv, discursurile lor sunt orientate către prezent și, în special, către viitor. Discursurile susținute de către Mircea Goană sunt orientate către viitor (acest timp verbal predomină în intervențiile politicianului în raport cu adversarii săi politici) evidențiat prin promisiunile făcute.

Cele două mari categorii de ethos (ethos prealabil și ethos discursiv) sunt utilizate în proporții diferite. Fiecare dintre cei trei candidați la alegerile prezidențiale are un ethos prealabil general, însă ceea ce îi diferențiază și îi plasează în anumite posturi, avantajoase sau nu, este ethosul prealabil individual. Din acest punct de vedere, Traian Băsescu se distanțează de ceilalți adversari politici prin faptul că el a mai fost președinte și cunoaște provocările întâmpinate. De asemenea, alegătorii știu avantajele și dezavantajele guvernării sale și acest element poate constitui punctul central în atingerea obiectivului final. Crin Antonescu și Mircea Geoană se folosesc de ethosul prealabil individual, dar dintr-o altă poziție decât Traian Băsescu.

Ethosul discursiv este realizat în cadrul dezbaterii prin imaginea pe care o afișează politicianul. Fiecare candidat are un anumit rol. Rolul asumat de către Crin Antonescu este unul agresiv, acesta își atacă adversarii politici, iar în intervențiile dialogale ajunge chiar la a-i jigni. Mircea Geoană încearcă să joace rolul persoanei diplomate, care își menajează contracandidații și încearcă să medieze conflictele chiar și atunci când este atacat. Traian Băsescu are un rol bine definit, el fiind pe poziția de actual președinte al țării, candidând pentru al doilea mandat.

Utilizarea pathosului în discursurile susținute de către cei trei candidați la președinție este reprezentată prin cele două tipuri de emoție: emoție explicită și emoție implicită.

BDD-V1689 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:21 UTC)

Emoția explicită este identificată prin folosirea termenilor afectivi. În toată această dezbatere electorală, emoția explicită este realizată printr-un număr redus de termeni afectivi.

Emoția implicită este identificată, la nivel discursiv, prin termeni care nu fac parte din lexicul afectivității, dar care au un anumit grad afectogen, prin discutarea unor situații care pot declanșa stări afective (situații emoționale conform teoriei lui Christian Plantin, evaluate astfel pe baza unor topoi).

În plus, pathosul este realizat la nivel discursiv prin utilizarea unor figuri retorice care au impact asupra auditoriului. Dintre figurile retorice utilizate în dezbaterea electorală televizată din 20 noiembrie 2009, cele mai folosite sunt repetiția, explicația și ironia.

Ethosul și pathosul sunt utilizate diferit în discurs și dialog. În intervențiile dialogale, pathosul e mai puțin reprezentat în raport cu ethosul. În discursuri, pathosul este predominant în raport cu ethosul.

Ponderea celor două componente retorice de bază diferă și în funcție de actorul politic. Pathosul este mai utilizat în discursurile lui Mircea Geoană, spre deosebire de Traian Băsescu care folosește predominant ethosul în intervențiile sale și mai puțin pathosul, în timp ce Crin Antonescu utilizează atât ethosul, cât și pathosul.

BIBLIOGRAFIE

Amossy, Ruth, 2006, *L'argumentation dans le discours*, Deuxième édition revue et augmentée sous la direction de Daniel Bergez, Paris, Armand Colin.

Gordon, M. Robert, 1987, *The Structure of Emotions. Investigations in Cognitive Philosophy*, Cambridge, Cambridge University Press.

Larson, Charles U., 2003, *Persuasiunea. Receptare și responsabilitate*, traducere de Odette Arhip, București, Polirom.

Plantin, Christian, 1998, „Arguing emotions", în Frans H. van Eemeren, J. Anthony Blair, Charles A. Willard (eds.), *Proceedings of the Fourth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation*, p. 631-638.

Stoica, Gabriela, 2012, *Afect și afectivitate. Conceptualizare și lexicalizare în româna veche*, București, Editura Universității din București.

Ungerer, Friedrick, 1997, „Emotions and emotional language in English and German news stories", în S. Niemeier, R. Dirven (eds.), *The language of emotions. Conceptualization, expression and theoretical foundations*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, p. 307-328.

ETHOS AND PATHOS IN TELEVISED ELECTION DEBATE

(Abstract)

Starting from two important rhetorical components, ethos and pathos, we will try to discover some strategies to achieve them in election debates. These strategies are used by some Romanian politicians, as Traian Băsescu, Crin Antonescu and Mircea Geoană.

In this paper, we are examining the objectives and the importance of the two rhetorical components in persuading the citizens and in constructing a personal image in a debate. From this point of view, each of the three candidates chooses different strategies to create ethos and pathos in their speeches.

BDD-V1689 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:21 UTC)